

egy-két évig készülhetett, s hogy a magyar szövegre ép a terjedelmes misekönyv legutolsó levelén került rá a sor, akkor minden kétséget kizárólag elfogadhatjuk, hogy a Halotti Beszédet a Pray-kódex másolója a XIII. század első évtizedének második felében, azaz 1205 és 1210 közt készítette.

A SZÉKES-FŐVÁROSI LEVÉLTÁR UJJÁSZERVEZÉSE.

Dr. Toldy László, Budapest székes főváros jelenlegi főlevéltárnoka egy terjedelmes és alapos beadványt intézett a székes-fővárosi tanácshoz, mely a főváros levéltárának ujjaszervezésére ad javaslatot. Ennek alapján ismertetjük az ügyet.

A főváros 1873-ban történt egyesülése alkalmával egy szervezési szabályzatot dolgoztak ki, mely természetesen a levéltárról is intézkedett. Csakhogy ennek az intézkedésnek sok tekintetben ideiglenes jellege volt. Amidőn 1885-ben a főlevéltárnoki állás megüresedett, s a főváros közgyűlése *dr. Toldy Lászlót* választotta meg, felhívta őt, hogy indokolt előterjesztést tegyen arra nézve, hogy a fővárosi levéltárak tudományos szempontból miképen lesznek kezelendők.

Toldy ennek meg is felelve, már 1887 szeptember 8-ikán megtette javaslatát, mely azonban az azóta is felmerült számos nagy fontosságú teendők sürgős volta miatt mindeddig nem tűzött ki tárgyalásra. Most, hogy *Márkus József* főpolgármester által, még 1897 augusztus 21-ikén a főváros központi igazgatására hivatott szervekről és ezek segédhivatalairól a tanácshoz benyújtott előterjesztés tárgyalás alá kerül, a főlevéltárnok eljöttnek látja az időt arra, hogy a tanács figyelmét ama 11 év előtt tett előterjesztésére felhívja, illetőleg arra kérje, hogy ezt az előterjesztést, melyben amannak a levéltár ujjaszervezésére vonatkozó részét az azóta is szerzett tapasztalásai alapján, hogy úgy mondjuk, javított kiadásban mutatja be, szintén vegye tárgyalás alá.

E célra a főlevéltárnok mint legmegfelelőbbet, azt az alakot választotta, hogy az említett polgármesteri előterjesztéshez fűzze a maga javaslatait. E végből az általa átdolgozott alakban bemutatja azt a szöveget, mely nézete szerint a polgármesteri előterjesztéshez csatolt »Szabály rendeleti tervezet« IV. fejezetétől felveendő volna.

Ezen átdolgozott szövegnek minden egyes pontját indokolva kifejti, hogy a levéltárt kiveendőnek tartja a segédhivatalok keretéből és pedig azért, mert ezen elnevezés tulajdonképen közigazgatási kezelést végző hivatalokra áll, a levéltár pedig, a polgármesteri előterjesztés szerint, ezentúl hivatva lesz a főváros egy tudományos intézményét

épezni; a polgármesteri előterjesztés ugyanis egyik helyén világosan kimondja, hogy a főlevéltárnok »főhivatását a levéltár tudományos szempontból való kezelése, és az ott felhalmozott történeti és tudományos értékű anyag felkutatása, nyilvántartása és feldolgozása képezi«. Az az intézmény tehát, mely élén a főlevéltárnokkal ilyen szolgálatot tenni van hivatva, nem sorolható a szó köznapi értelmében vett segédhivatalok közé, a mit megerősít ugyancsak a polgármesteri előterjesztés egy másik helye, a hol ez mondatik: »a segédhivatali állásoktól függetlenül szervezendők a szorosabb értelemben vett levéltári állások, a melyek a minősítési törvényben előirt minősítéshez kötendők«. E két idézetből világos, hogy a szabályrendeleti tervezet ezen szavai: »a tanácsi segédhivatal kiegészítő részét képezi, de attól független a tanácsi levéltár«, nem oldjuk meg a kérdést azon szellemben, amint azt a két fenti idézet kontemplálja. Ellenkezőleg, épen e két fenti idézetből világos, hogy a levéltárnak legalább is olyan tudományos intézmény jellegét kell magán hordania és oly szakhivatalnak tekintetnie, a milyen a fővárosi statisztikai hivatal, a mint tehát ez nem sorolatik a segédhivatalok közé azért, mert a tanácsi ügyosztályokkal szemben épen úgy köteles az adatszolgáltatásra, mint a levéltár, úgy az utóbbi sem sorolható azok közé. De ott van más levéltárak példája is, így pl. megemlíti, hogy ha bizonyos tekintetben elismerendő is az Országos Levéltár előbbvalósága az országban levő minden más levéltár felett, de végre levéltár ez is, azonban nem segédhivatal. Ugyanolyan viszony fog nézete szerint keletkezni a polgármesteri előterjesztés fenti két idézetében kontemplált levéltár és a főváros hatósága között, a milyen manapság a belügyminiszteriumba bekebelezett Országos Levéltár és a belügyminiszterium között van, míg azon viszony, mely a belügyminiszterium és az annak kebelében fennálló »irattár« között van, visszatükröződését fogja lelteni a polgármesteri előterjesztés szerint is kontemplált irattár és a hatóság közötti viszonyban.

A főlevéltárnok ezen okoskodását magának a polgármesteri előterjesztésnek azon szavai is megerősítik, melyek szerint a levéltárnoki állások minősítésére nézve az 1883. évi I. tczikk 13. §-a az irányadó. Lehetetlen tehát, hogy tudományosan képzett emberekkel szervezett hivatal, még ha teljesen függetlenítve van is a segédhivataloktól, kiegészítő részét képezze egy olyan hivatalnak, melynek élén álló hivatalnoktól nem kívántatik egyéb a kezelésben való jártasságnál, vagy más szóval, lehetetlen, hogy a főváros egyik főtisztviselője által vezetett hivatal nem tisztviselők, hanem kezelő hivatalnokoktól ellátott segédhivatalnak képezze kiegészítő részét. Ellenkezőleg, a menyiben az új szervezés szerint az irattárilag kezelendő anyag tudományos kezelésre és feldolgozásra

25 esztendő elmúltával a levéltárba fog utaltatni, a segédhivatalnak irattári része annyiban kell hogy a levéltár alá legyen rendelve, hogy a levéltár által megállapítandó módon kezelje az iratokat, hogy azok egykor levéltári kezelésre és feldolgozásra alkalmas állapotban jussanak a levéltárba. A mennyiben tehát a két hivatal, t. i. a levéltár és a segédhivatal, illetőleg ennek irattári része között nexusnak lennie kell, úgy ez a nexus csupán a levéltárnak, mint tudományos intézménynek az irattár felett való felsőbbségében kell hogy kifejezését lelje.

Ezen felfogásból kiindulva javasolja, hogy a szervezeti szabályzat tervezetének IV. fejezete a levéltárról, mint ugyan a polgármester alá rendelt, de a segédhivaltól tényleg teljesen független hivatalról szóljon.

További javaslataiban *Toldy* mindenekelőtt a levéltári személyzet létszámát, melyet a polgármesteri előterjesztés egy főlevéltárnok, levéltárnok, allelvéltárnok, szakdíjnok, és két szolga személyében állapított meg, kívánja szaporítani két egyénnel, egy levéltári fogalmazóval, egy levéltári segéddel. Ezt a kívánságát azzal indokolja, hogy ha a főváros kívánatosnak tartja azon cél elérését, melyet már az 1885-iki közgyűlés 808. számú határozata (mely szól a levéltár tudományos rendezéséről), továbbá a polgármesteri előterjesztés kifejezetten előírnak, akkor úgy is szükség lesz hosszú időn keresztül erre a munkára nagyobb személyzetet alkalmazni. Ez esetben viszont a kitűzött cél sokkal biztosabban, s ha talán látszólag költségesebben, de valójában még is olcsóbban lesz elérhető, rendszeresített, tisztességesen dotált állásu, tudományos ambíciójú férfiak által, mint ideiglenes segédszemélyzet segítségével, mely érezvén egyrészt ideiglenes voltát és csekélyebb dotációban is részesülvén, munkájának nem lesz meg az a bece, de sőt minden esetre hosszabb időre is terjedne. Ha majd egykor a célt, mely a levéltár mint tudományos intézmény elé kitűzetik, elérjük és a múlt idők összes anyaga tudományos rendezése, feldolgozása s ennek kapcsán a ma már irattengert képező levéltár kiselejtezése be lesz fejezve, igen könnyű és egyszerű dolog lesz a levéltár személyzetét a jövőnk szükséghez képest redukálni.

A fogalmazó feladata volna a főlevéltárnoknak és levéltárnoknak a tudományos munkában segédkezni (ugyanaz a feladata volna a polgármesteri előterjesztésben kontemplált szakdíjnoknak is), a levéltári segéd dolga pedig az volna, hogy az allelvéltárnokot a kezelés munkájában segítse, mely kezelés nem csupán a tanácsai ügyosztályok igényeinek kielégítéséből s a levéltár számára az új szervezés szerint is fenmaradó kezelési teendők végzéséből állana, hanem kiterjedne arra is, hogy a régi anyagot a levéltár tudományos

személyzete számára a főlevéltárnok utasítása szerint mintegy előkészítse.

A levéltári személyzet illetményeit a polgármesteri előterjesztés a főlevéltárnoknál 2200 frt fizetést 600 frt lakpénzben, a levéltárnoknál 1600 + 500 frtban, az allevéltárnoknál 1300 + 400 frtban, a szakdíjoknál 1095 frtban a végleges szolgánál 680, az ideiglenesnél 438 frtban állapította meg. Toldy ez illetményeket úgy a levéltáriszemélyzet minősítése mint a fővárosi fizetési rendszernek s a megélhetési viszonyoknak szempontjából magasabb összegben kéri megállapíttatni. Az ő javaslata szerint a főlevéltárnok illetményei évi 3000 forint fizetésben, 1000 frt lakbérben és (ami az 1382/1894. közgy. Határozat szerint önként következik) három ízben a fizetés 10°/_o-ának megfelelő ötödéves korpótlékban a levéltárnok illetményei (az I. osztályu tanácsjegyzők analogiája szerint) 2000 frt fizetésben, 600 frt lakbérben és három ízben a fizetés 10°/_o-ának megfelelő ötödéves korpótlékban volnának megállapítandók.

Az allevéltárnok rangfokozatát és így fizetését legalább is a polgármesteri előterjesztésben szervezni kontemplált segédhivatali aligazgatóval kellene egy vonalba helyezni, annál inkább, mert ez utóbbira nézve a polgármesteri előterjesztés nem állapít meg semminemű minősítést, míg az allevéltárnok minősítését az 1883: I. tczikk 13. §-a határozottan megköveteli. E szerint az allevéltárnok illetményei volnának 1600 frt fizetés, 500 frt lakbér és három ízben a fizetés 10°/_o-ának megfelelő ötödéves korpótlék.

A levéltári fogalmazónak magasabb minősítéssel kell birnia az allevéltárnoknál, tekintettel mégis arra, hogy a fogalmazói állás ügyis lépcső gyanánt szolgálna a magasabb levéltári állásokhoz s így fiatalabb erővel is volna betöltendő, oly fizetés volna megállapítandó, a melyet az I. osztályú tanácsi fogalmazók kapnak, t. i. 1300 frt fizetés, 400 frt lakbér és három ízben a fizetés 10°/_o-ának megfelelő ötödéves korpótlék.

A levéltári segéd illetménye volna az 1382/1895-iki fizetés-rendezési szabályzatban megállapított 900 + 350 + 3 ötödéves korpótlékkal szemben 1000 frt fizetés, 350 frt lakbér és három ízben a fizetés 10°/_o-ának megfelelő ötödéves korpótlék.

A levéltári szakdíjok 2 frt 50 krnyi napidíjat kapna, mely összeg 3 évi szolgálat után 3 frtra emelkednék. A végleges hivatal-szolga illetményei 480 frt fizetés, 200 frt lakbér és 3 ízben a fizetés 10°/_o-ának megfelelő ötödéves korpótlékban, az ideiglenes solgá illetménye 1 frt 20 kr napidíjban, mely három év letelte után 1 frt 40 kr, 5 év letelte után 1 frt 50 krra emeltetnék, volnának megállapítandók.

Ezen javaslat és a polgármesteri előterjesztés szerint kontemplált fizetési tételek között az a különbség, hogy a főlevél-

tárnok javaslata 4967 frt 50 krral volna drágább, de tekintetbe veendő, hogy az ő javaslata szerint még két egészen új állás is szerveztetnék (fogalmazó 1700 frttal, levéltári segéd 1350 frttal), összesen 3050 frttal, s így a polgármesteri javaslattal szemben az abban kontemplált személyzetnél az ő javaslata csak 1917 frt 50 krajzárral volna drágább, de ezzel elérhető az, hogy a főlevéltárnok fizetése emeltessék és méltányos arányba hozassék a többi főtisztviselők fizetésével, s másodsor az, hogy a levéltár személyzete oly tudományosan képzett egyénekké szaporodnék, a kiknek együttes működése valóban betöltené azt a kívánatos hivatást, melyet az újonnan szervezendő levéltárnak kitűzni kellene.

A fizetések megállapítására vonatkozó észrevételeit azzal fejezi be a főlevéltárnok, hogy ez iránti javaslatait nem pusztán a levéltári állásokra s nem is pusztán a mai súlyos megélhetési viszonyokra való tekintetből tette, hanem főképp arra tekintett, hogy épen a levéltári szak az, melyre aránylag legnehezebb hivatott erőket találni. A poros aktákkal egy életen át hangyszorgalommal bibelődni, azokat a város érdekében tanulmányozni és értékesíteni, mindenesetre kevésbé kecsesítő feladat, mint oly maradandó alkotások létrehozásán közreműködhetni, melyek nemcsak több anyagi javadalmazást, de nyilvánosabb diszt, érdemet és dicsőséget is szereznek azoknak, kik azokban fáradoznak. A levéltárban működőnek meg kell adni tehát azt, hogy egészséget rontó fáradságos kutató munkája fejében legalább keserű anyagi gondok nélkül élhessen, s nem kételkedünk azon, hogy a ki erre az igazságos álláspontra helyezkedik, méltányosnak fogja itélni a főlevéltárnok által kifejezett óhajokat.

A levéltári alkalmazottak minősítésénél a főlevéltárnok javaslata szintén lényegesen eltér a polgármesteri előterjesztéstől.

Idevágó módosításainak megtételénél (melyekben azt kívánja, hogy a főlevéltárnoktól, levéltárnoktól és a levéltári fogalmazótól az a minőség kívántassék meg, melyet az 1883: I. czikk 13. §-a az országos levéltárban a fogalmazói szakban alkalmazottaktól megkíván) első sorban azon szempontból, indult ki, hogy ha komolyan akarják, hogy a levéltár tudományos intézmény legyen, úgy abba oly erőket kell beosztani, melyek tudásukkal és képességökkel ezt a célt szolgálni is tudják. Már pedig köztudomású, hogy a ki csak az 1883. I. t.-czikk 13 §-ában a levéltárnoktól megkívánt minimális minősítést tudja kimutatni, az még korántsem alkalmas a mondott cél szolgálására. A fővárosnak különben joga is van a főlevéltárnoktól és levéltárnoktól a fentemlített nagyobb minősítést megkövetelni, mert hisz a törvény maga minimumként állítja fel a kisebbet, a mi pedig a levéltári fogalmazót (a törvény csak fogalmazási szakról szól) és segédet illeti, erről a törvény nem is intézkedik, s így a főváros eo ipso

megszabhatja a maga által czélszerűnek vélt kvalifikációt, a mi végre a szakdíjnokot illeti, maga az elnevezés is mutatja, hogy ilyenek csak levéltári dolgokban jártas egyén alkalmazható, épen úgy, mint pl. a mérnöki hivatalban is technikai képzettségűnek kell lennie a kít szakdíjnok gyanánt alkalmaznak, s így van ez egyéb szakhivatalokban is, a t. ügyészségnél, a t. főorvosi hiválnál, a statisztikai hivatalnál stb. a szakmunkára alkalmazott díjnokoknál. Úgy véli tehát, hogy semmiféle érveléssel sem lehet a fővárosnak ezt a jogát a magasabb képzés megkivánásánál megdönteni, mert a törvény nem különbözteti ugyan meg a fővárosi levéltárat a többi törvényhatósági levéltárraktól, de tényleg áll az, hogy kivéve az országnak néhány városát, melyek régi oklevelek és levéltárak régisége tekintetében felette állanak a fővárosi levéltárnak nincs város hazánkban, melynek oly gazdag levéltára volna, mely levéltárában annyi egyént foglalkoztatna, s mely oly nagymérvű tudományos munkásságot kontemplálna a jövőre nézve, mint a fővárosi levéltár, és ha ennek következtében a főváros tetemes összeg árán tartja fenn és akarja emelni és gyümölcsözővé tenni a levéltári szolgálatot, úgy jogának is kell lennie ahhoz, hogy oly erőket alkalmazzon, kik képességükről és használhatóságukról alaki biztosítékot is tudnak nyújtani.

Ezekben kívántuk ismertetni azt a szervezeti szabályzatot, melyet a főlevéltárnok a levéltár számára megállapíttatni javasol. Ennek kifolyásaként, többféle módosítása következik annak a szolgálati szabályzatnak, melyet a polgármesteri előterjesztés a levéltárnál életbeléptetni kíván.

A főlevéltárnok javaslata, bár egyben-másban eltér egyéb levéltárak szervezetétől, teljesen megfelel azon czélnak, melynek az ő szemei előtt kellett lebegnie, t. i. a fővárosi levéltár rendeltetésének és jövőben kifejtendő munkásságának. Javaslatai a szakember helyes itéletére és tollára vallanak, és csak kívánatosnak tartjuk, hogy azok, úgy a hogy ő azokat megtette, elfogadtassanak és mielőbb életbe lépjenek. Budapestnek roppant terjedelmű és történeti adatokban dúsgazdag levéltára van, melyből a történeti tudomány nagyon sokat fog merithetni, ha az ott levő értékes anyaghoz hozzá fér és azt feldolgozhatja.
